AHMED BİN YAHYÂ EL-CELÂ

Evliyânın büyüklerinden. İlim ve vera’ sahibi idi. Künyesi, Ebû Abdullah olup, ismi Ahmed bin Yahyâ el-Celâ’dır. Babası Yahyâ el-Celâ da evliyânın büyüklerindendir. Aslen Bağdâdlı olup, Şam ve Remle’de oturdu. Babası el-Celâ ve Zünnûn-i Mısrî, Ebû Abdullah Busrî, Cüneyd-i Bağdadî, Ebü’l-Hasen Nûri, Ebû Türâb Nahşebî ve bunlar gibi altıyüz âlim zâtın sohbetinde kemâle geldi. Bir taraftan insanların kalblerini temizlerken, bir taraftan da ilim öğretmekle meşgûl oldu. Ebû Ali Rodbârî, Ebû Bekr Muhammed Dukkî ve Hakim Tirmizî talebelerinin meşhûrlarındandır. 306 (m. 918) yılında vefât etti.

Derin ilmi, engin ma’nâlı sözleri vardır. Tasavvufî hâllerden olan hakîkat ve ma’rifetde eşi yoktu. Zamanında Şam evliyâsının en büyüğü diye bilinirdi. Kazandığının hepsini

sadaka verirdi. Kuldan birşey beklemez, arzusunu yaratana bildirirdi.

Kendisi anlatır: Anne ve babama, “Beni Allahü teâlâya hediye eder misiniz ki, ben hep onun yoluna çalışayım” dedim. Onlar da “Verdik” dediler. Ben de memleketimi terk ettim. Bir zaman sonra, gece vakti gelip kapıyı çaldım. Babam, “Kimsin?” diye sordu. Ben de “Oğlunum” deyince, “Ben oğlumu Allaha verdim, verdiğimi geri almam” deyip kapıyı yüzüme kapadı. Ben de geri döndüm.

Bir zaman Medîne-i münevvereye gitti. Resûlullahın kabr-i şerîfini ziyâret edip selâm verdiğinde, selâmına cevap verirdi. Sonra, “Yâ Resûlallah kabûl edersen bu gece sende misâfir kalmak istiyorum” dedi. “Kabûl ettim” diye cevap verildi. Orada kaldı. Rü’yâsında Peygamber efendimizi gördü. Kendisine bir ekmek ikram edildi. Bir kısmını yedikten sonra uyandı. Uyandığında ekmeğin kalanının elinde olduğunu gördü.

İbn-i Celâ hazretlerine fakîrliğin ne demek olduğunu sordular. Hiç seslenmedi. Bir kenara çekildi. Biraz sonra da çekip gitti. Çok geçmeden geri geldi. “Üzerimde bir miktar para vardı. Bu para üzerimde dururken fakîrlikten bahsetmeye utandım. Gittim, parayı mahallemin fakîrlerine dağıtıp geldim” buyurdu ve fakîrlikten bahsetmeye başladı.

Kendisi anlatır: “Birgün güzel yüzlü bir hıristiyan çocuğunu görüp, güzelliğine hayret ettim. Cüneyd hazretleri bu hâlimi görünce “Cenâb-ı Hakkın yarattığı herşeyde, hayret nazarıyla bakacak çok şey var. Sen bunun cezasını yakında görürsün” buyurdu. Oradan ayrılır ayrılmaz, ezberimdeki bütün Kur’ân-ı kerîmi unuttum. Tekrar ezberlemek için senelerce uğraştım, tövbe ettim, Allaha yalvardım. Ben şimdi, hiçbir şeye ilgi duymaya cüret edemiyorum. Allahtan başka birşeyle alâkadar olmayı kendime yakıştıramıyorum” der, o ânı hatırladıkça hep ağlardı.

Abdullah bin Mukrî, Ebû Abdullah İbn-i Celâ’dan rivâyet eder: “Talebelik günlerimde, Zünnûn-i Mısrî ile Mekke’de beraberdik. Günlerce aç kalıp birşey yemedik. Birgün Zünnûn, Hirâ dağına çıkmak için, öğle namazından önce kalkıp abdest aldı yola çıktı. Ben de peşindeydim. Giderken yol kenarına atılmış taze muz gördüm. Birkaç tane alıp, Zünnûn hazretlerine göstermeden kolumun yenine koydum. Zünnûn hazretleri yanımdan uzaklaşınca da, çıkarıp yemeye başladım. Gözlerimle de onu tâkib ediyordum. Tepeye varıp insanlardan uzaklaşınca bana dönüp, “Yenine koyduğun şeyi çıkar” dedi. Ben çok mahcûb oldum. Abdest alıp mescide gittik. Öğle, ikindi, akşam ve yatsı namazlarını kıldık. Yatsıdan bir saat sonra, bir adam elinde bir tepsi yemekle çıkageldi. Getirip Zünnûn hazretlerinin önüne koydu. Yemesini işâret edip gitti. O, hiç hareketsiz duruyordu. Bana baktı ve “Buyur ye!” dedi. Ben de “Yalnız mı yiyeceğim?” dedim. “Yemeği sen istedin. Biz talebte bulunmadık. Yemeği isteyen yer” buyurdu. Bunun üzerine, mahcûb bir şekilde bu yemeği yedim.”

Oğlu anlatır: Babam vefât ettiğinde, cenâzesini yıkaması için birisini çağırdık. Yıkamak için yanına vardı, fakat hemen dışarı çıkıp, “Bu vefât etmemiş” dedi. Biz yanına vardığımızda bir hareket göremedik. O kimse korkup gitti. Başka birisini çağırdık. O da korkmuş hâlde çıkıp, “Ben yanına varınca eliyle beni itti” dedi. Sonra yakın akrabamızdan birini çağırdık. O gelince ona hiçbirşey yapmadı. O kimse rahat yıkayıp, kefenledi.

Ebû Abdullah bin Celâ hazretlerine, “Zâhid kime denir,” diye sorduklarında; “Zâhid, kendisinin övülmesiyle yerilmesi arasında fark görmeyen kişidir” buyurdu.

“Âbid kime denir?” diye sordular. “Farzları, müstehab vaktinde eda edebilen kişi âbiddir” buyurdu.

“Bir kimse gözümün önünde bir hatâ işledikten sonra kaybolup gitse, onun tövbe ettiğine inanır, hakkında kötü zânda bulunmam” buyurdu.

Aşağıdaki güzel sözlerde, onun buyurduklarındandır:

“Allah için alçak gönüllü olmak emredilmeseydi, gurûrla yürümek, fakîrin en tabiî hakkı olurdu.” “Allahü teâlâdan korkmanın alâmeti, başkalarının korktuğu şeylerden korkmamaktır.” “Zühd, dünyâyı gözden ve gönülden çıkarıp yok saymaktır.”

“Öyle bir zât tanırım ki, otuz sene boyunca Mekke’de kaldı. Kendi kovası ve ipiyle çektiği zemzem suyundan başka su içmedi. Getirilen yemeklerden yemeyi. Zemzem suyu ona kâfi geldi.”

“Bâtılla karışan her hak, haklıktan çıkar, Bâtıl olur. Çünkü hakkın bâtıla beraber olmaya tahammülü yoktur.”

“Allahü teâlâdan korkarak takvâ sahibi olmayan fakîr, kendini haram yemekten kurtaramaz.”

“Zünnûn-i Mısrî’yi gördüm, onun sözlerinden hikmet damlıyordu. Sehl’i gördüm, o hikmetten başka birşey söylemiyordu. Bişr-i Hafî’yi gördüm, onun da vera’sı vardı” buyurdu. “Siz bunlardan hangisine meylediyorsunuz?” diye sorulunca da, “Üstadımız Bişr-i Hafî’ye” diye cevap verdi.

“Ârifin işi Mevlâsıyladır. O, O’ndan başkasıyla ilgilenmeye tenezzül etmez.”

“Bir insan ma’nevî ma’nâda nasıl fakîr olur?” diye sorulunca, “Ondan geriye hiçbirşey kalmadığı zaman” diye cevap verdi. “Böyle olduğu nasıl ve ne zaman anlaşılır” denilince de, “Sol taraftaki günahları yazan melek, yirmi sene boyunca aleyhinde yazacak birşey bulamadığı zaman anlaşılır” buyurdu. Bir başka zaman da, “Herşeyi bir kenara at! Rabbim Allah de! O zaman sana fakîr denir.”

“Ma’rifetin şükrü takvâ, izzetin şükrü tevâzu, musîbetin şükrü sabırdır.”

“Rızkını Allahtan bilmeyip de onun mahlûkundan beklemek, insanı cenâb-ı Haktan uzaklaştırıp, halka muhtac eder.”

“Müslüman kardeşinin hakkını, aranızdaki dostluk ve muhabbete güvenerek zayi etme. Zîrâ Allahü teâlâ, her mü’mine haklar verdi. Bu hakları ancak Allahü teâlânın hukukunu yerine getirmeyenler zayi ederler.”

“Dünyâ çok geniştir. O kadar sıkıntı verir ki, bir başkasının sana vereceği sıkıntıya ihtiyâç bırakmaz.”

“Kim gönlünü mahlûkata bağlayıp Hakka ulaşmak isterse, O’na kavuşamaz. Kim gönlünü Hakka bağlar, O’na ulaşmayı dilerse, arzusuna kavuşur.”

“Kötülemekten ve övülmekten alınmayan zâhid; farzları ilk vaktinde eda eden âbid; işlerinin hepsini Allah için yapan da muvahhiddir..”

“Kul herşeyi bilebilmek için, herşeye muhtaçtır.”

“Kim nefsi ile bir rütbeye ulaşırsa, orada tutunamaz. Kim bir rütbeye nefsiyle beraber ulaştırılırsa, orada sabit kalır.”

Bir kimse, “İnsanlarla sohbetin şartı nedir?” diye sordu. “Onlara iyilik etmeden kötülük etme! Onları sevindirmeden üzme!” buyurdu.

İsmail bin Nüceyd buyurdu ki: “Dünyâda, dördüncüsü olmayan üç kişi vardır. Onlar da Nişâbûr’da Ebû Osman Hîrî, Bağdâd’da Cüneyd, Şam’da Ebû Abdullah bin Celâ.”

Talebelerinden Muhammed bin Dâvûd Dûkkî buyurdu ki: “Gözler; Irak, Hicaz, Şam, Cebel ve daha birçok memlekette, Ebû Abdullah bin Celâ’nın benzerini görmedi.”

□□□□□□□□□□□□□□□□□□□□□□□□□□□□□

1) Risâle-i Kuşeyrî sh. 26

2) Hilyet-ül-evliyâ cild-10, sh. 314

3) Tabakât-üs-sûfiyye sh. 176

4) Tabakât-ül-kübrâ cild-1, sh. 152

5) Târîh-i Bağdâd cild-5, sh. 213

6) Tezkiret-ül-huffâz cild-2, sh. 689